

Ա Ր Ե Ի Մ Ո Ի Տ Ք

ԱՐՁԱԳՍԵՅ ԵՐՐՈՎՈՅԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ.

Ա. Տարի. Թիւ. 20 Հասցումի առիւղ աւելա սկզբով, աւելումը հասն անագէ է : Գոծակալ. — Բաւիզ, Աղու ՔՆարկիւղաճ, 23, rue de Fleurus. 1859 Մ'աշիւ 15.
— Գոշիւ, — Լոզիւ, Ագոլ Սոխիւղաճ, — Աղիւղաճ, Ագոլ Տէր Գաւաղաճան Նիւրաճ :

ԱՌ ԲԱՐԵՄԻՏ ՀԱՅԱՐԱՎՈՒԹԻՒՆ.

Բարեմոթի ողջայինք, այլ և այլ բարեմոթներէ, նամակներով իրենց նամակիրածինը կը յարոնեն մեզ և երկար ու մտածութեամբ տեղեկութիւններ կ'ապարկեն զանկեղծութիւն խումբի մը վրայ, որոնցմէ մէկը նախատեղի բառ մը զարծածներէ մեզի գէտ Պոլիս տպագրած Մոսիս անուն « խաղաղաստի » իրաւորին մէջ, իշխանութիւն տալով մեզի որ ի նարկին իրենց անունը նշանաւորակենք :

Այլ փութածք մեր շնորհակալութիւնը յայտնելու այս անձանց և ծանօթ բարեկամներու, բայց մեր պատիւին չենք ձգեր իրենց տեղեկութիւնը հաս տալի : Մէջք այս զանկեղծութիւնը ի փառաւոր անտի կը հանձնանք, և տալիս Պ. Գ. Արխաղապրիին կարգը չենկանք որ միայն զրուած զովեմաթի նամակները հրատարակենք ա փառաւորակենք : Արաւաւոր գէտը միայն շարունակը բնառէ :

Լրագիր մը որ լրագրի որեւորը կը մտնոյ և առանց տակի կը ստէ ու կը նախատէ՝ արշաւանութիւն կ'ընդունի պատաւախանի տեղ : Այսինքն ինչ համար ըսել որ « խաղաղաստի » մ'է առանց փառս մը առաջ ընելու, որիչ բան չ'առաւարտեր և՛ մէջ մէջ լրագրը « խաղաղաստի » զանկեղծ մ'է հատարակութեան առջև : Ամէն հայ իրաւունք անի մեր յօդուածները « Երբեք », մեր կարծիքները « Գոտեղ » և յանուն նշանաւորութեան պահանք պատաւախանելու և՛ և՛ մէջ միայն պատմութիւններու արձագանք են անունը : Բայց փառսութիւն է յօդուածները և կարծիքները թողուլ և զրուիլն պատիւը մտնել : Ինչպէս անուն « խաղաղաստի » պարտը զայս գիտնուլու էր, որովհետեւ Բարեմ չէր և՛ և զգուշանալու էր

աներևոյ զանկեղծութիւն արձագանք ըլլալի : Իր ունեւոր և իր ստա յօդուածները՝ որք զաղկերէնի թարգմանութեամբ մինչև Թրանսպի տեղութեանն որոշուածական ժողովներու մէջ դատաւելան և երբ ուխտագրութեամբ փարգաւաններու խաղաղաստիութեան պատանաւելան, Մոսիսին « խաղաղաստի » մեր մը » ըլլալը կատարելու իր կը հատաւանին և մէջի աղաւանիւն կուտային իրենք « խաղաղաստի » (1) :

Այս չ'ըրբի իր վրայ առկի զոն անկեղծութեամբ մէջ ծնանութիւն : Հիմա այս գոտը արշաւանութեան փախուկաւ և իրեն աղջ կ'առնենք, որ ամէն արտաշաւութիւն անի նախաւոր : Հոս վերջին անգամ կը զրկեր. ուներևոյ զանկեղծութիւնն պատաւանն չ'առնիք բնառ : Այս պատաւանը Մոսիսին պիտաներու բնառը կը զոտուի..... Ինչքա՛ն Մամաթիայի է կ'ըսեն ունանք, ստաթ ամէն զիւրութիւն անի տնայն ճիւղ խաղաղներու.....

Փառանաւոր Արաւալի մէջ Բարեմոթի ըստած մարդի կողմն, որք շահու համար պատաւախու Լին ամէն բանաւորներու կամքը կատարել : Այս սովորութիւնը Մոսիսին մէջ ալ ունի կը տեսնուի տակաւին և, և՛ մէջ մը կը յիշենք, կը կատարուի և՛ մինչև պատր : Արաւալի զանկեղծութիւն խաղաղը նոր տեսակ Բարեմոթի կը ըսի մէջ և նոր տեսակ փառաւոր

(1) Արաւալ Մոսիսին ինչ հատարակութեամբ վերջի Պ. Տիւրքի և երբ ուխտագրութեամբ փարգաւաններու պէն : Այս վերջի Բարեմոթի լրագր փարգաւաններու պատմին վրայ կ'առնուի իրեն պատմի Պ. Տիւրքի և միւրերուն :

անձերու գործի է : Այս անձերն ալ կը ճանչնանք և ոչ նուազ պզգումով կ'արհամարհենք : Սանճ զորքեր և իր խուփը գտեր է կ'ըսեն.....

Քօնքօրիկրիկերը Իզալիայի աղէտքներու և կործանելու պատճառ հղան : Պատմութիւնը արտի ըսէ, թէ այս անձերը թշուառ Հայաստանին ինչ մահաբեր հարուած տուին տեսակ մը կրօնաւորներու փելլոնը, իբրև հայու դրօշ, Եւրոպայի մէջ տարածելով : Մենք այս կրօնաւորներու գէմէիներ, ենք և պիտի ըլլանք, և չպիտի ներենք որ Հայկայ դրօշակը Պ. Գ. Այվազովսքիի պէս մարդերու յանձնուի :

Մեր բարեկամները թող չդարմանան ուրեմն եթէ կը նախատուինք Մասիս անուն « խայտառակ » լրագրէն : Իր « խայտառակ » հրատարակիչը այվազներու համար գովեստ ունի միայն, և իր գոեհիկ բարեկամները մոռարիւնք միայն պաշտպանել զիտեն..... Անոնց գովեստը մեզ ճշմարիտ նախատինք պիտի ըլլար : Նախատինքը փառք է, և զո՞հ ենք որ այս փառքին հասանք :

Ս. Ո.

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱՐՈՂԵԱՆ.

Ըսինք նաև թէ (1) Պ. Աբովեանին զիրքը բանասիրական արժէք մ'ունի : Եւ արդարև, իր ոճը ուսման բերան ըլլալով կատարելապէս կը յայտնէ այն ամէն փոփոխութիւնները որ մեր լեզուն ընդունեց ժամանակի, կլիմայի, օտարի և աւօրեայ գէպերու ազդումէն : Այս փոփոխութիւնները միշտ խանգարում չեն կրնար սեպիլ և հետևաբար արհամարհուիլ : Ընդ հակառակը շատ հեղ ընդունելի և գովելի են : Անհնարին է որ լեզու մը անփոփոխ մնայ, վասն զի միտքը միշտ կը շարժի և լեզուն, որ ծարգման է՝ պէտք է որ հնազանդի իր շարժումներուն :

Աշխարհաբառը հիմա երեք զլխաւոր ճիւղ ունի. երեքն ալ մեծ ուշադրութեամբ արժանի են, և միութեամբ որ անկէ պիտի ծագի հարկաւ, չկրնար առանց խորին ուսումի կատարուիլ :

Լեզուի միութեամբ և զիրութեամբ ազգի մը խարխիւն է : Հայերէնը ոչ միութեամբ ունի և ոչ զիրութեամբ. խմատակներու տգիտութեամբ այնքան տգեղացուցիչ է և դեռ կը տգեղցնէ դայն որ զրեծէ անհպելի է օտարներուն : Անհրաժեշտ պարտաւորութեան է ուրեմն որ նախ ասոր դարման տարասի վերայիշեալ երեք ճիւղերը իրարու բաղդատելով և ոճ մը ընտրելով անկէ :

Հայերը այս ընելու տեղ գեղեցիկի մը խօսքին կը հաւատան և աէր բառը, որ seigneur կը նշանակէ և որուն

բարգաւորները միշտ զօրաբեւեռ տեսիլ մ'ունին, կ'առնուն կ'անցնին, հասկնալու համար եթէ տէր կամ պարոն ըսելու են իրարու : Անօթի կը մեռնին, մերկ կը սարսին և դեռ դարդի հոռէէ են : Տէր Աստուած խելք տայ որ թիչ մ'ալ լուսաւոր աղգերու մէջ քննել ու խորհիլ սովորին... :

Հոս կը դնենք հատուած մը Պ. Աբովեանին զիրքէն և կաղաչենք ճշմարիտ բանասէրները, զանոնք որ զիտեն (philologie) բառին արժէքը, որ իրենց ուշադրութեամբ հոն ուղղեն արիարար : Զարգանալու արգելք մը կայ հոն զոր արհամարհելը խենթութիւն է : Թող զգուժ զուգանքը վիճին տէր և պարոն բառերու վրայ. ձեռքով հողը խառնողը մշակ չլինար ըլլալ և կատակի արժանի է : Ճշմարիտ հայրենասէրը և լեզուագէտը ժողովուրդին սիրաւ և միտքը կը մշակեն միշտ և ծառայութեան կ'ընեն մարդկութեան : Հայերուն համար պատանդուն բնառողները կը մոռնան որ հասարակութեամբ իրենց համար ոչ տէր կ'ըսէ և ոչ պարոն այլ գէվգէվ :

« Հլայ զալուստղ շնորհաւոր, հայր սուրբ, մեր զըլխին, մեր երեսին, Աստուած ձեզ՝ մեր զլխիցը չի պակսացնի : Մեր աչքը հէնց միշտ ձեր ճամբին ա. Աստուած մեր սուրբ Աթոռը զազ մի հաստատ ու պայծառ պահի. » սկսեց իշխանների մէկը զուրկ տալով ու առնողը դրատելով՝ բերանը բաց անկալ : « Ծառայ եմ աշխղ, ինչպէս ա մեր հոգեւոր տիրոջ քէֆը, ջանք անող ա, դամաղը չնող ա, լաւ դով ա, թէ ոտից, ձեռից ընկել ա : Աստուած նրան իր ծախախն հաստատ պահի, նրա սուրբ աղօթքը մեր զլխիցը անպակաս ընի. քանի որ նրա շունչը կայ, Աստուած մեր ազգը միշտ կ'հասցնի : Մէկ Աթոռ ունինք, մէկ հոգեւոր տէր, էլ հօ ուրիշ բան էս աշխարհումը չունինք : Գիշեր, ցերեկ մեր խնդիրքն էն ա, որ Աստուած մեր Աթոռը՝ շէն ու պայծառ պահի, մեր հոգեւոր տիրոջ կեանքը երկար անի, ինչ ունինք, ձերն ա, մեր որդիքն էլ տեղն ընկած տեղը ձեր ուղուրին կ'մախենք, թաք ըլի ձեր աչքը մեր վրայ քաղցըր ըլի : »

« Թրհնեալ լինիք, Աստուած ձեր հաւատան օրհնի, Աստուած Հայոց ազգը միշտ շէն ու պայծառ պահի. » պատասխանեց եպիսկոպոսը. « զուր որ կաք, Լուսաւորիչ պապի գառներն էք, հալրած որ ձեր եղբ պէտք է ուտենք, ձեր կաթը կ'թենք, ձեր բուրդը խաղենք, շոր կարենք, թէ չէ հօ մերն ա էն սև քարը, ոչ թուր ունինք որ չափով չանենք, ոչ իշխանութեան որ դօրով լայնք : Սեւագլխի փերն իրան խոտ ըլի, ընչի ա պէտք էս աշխարհումն, օղլուշաղի երես չի տեսնում, մարդա մէջ չի դուս գալիս, ինչ ա մեր կեանքը, մենք հօ մարդի կարգում չենք : Դուք մեզ կտաք, Աստուած էլ ձեզ կտայ, մենք էլ մեր մեղաւոր բերնով Աստուած կաղաղակենք՝ զշեր, ցերեկ, որ զուր միշտ բաղդաւոր

(1) Տէս թիւ 6, և 7.

հարածեցնելն զձեղ վառն իմ, այլ դուք ուրախ լերուք, զի վարձք բազում են յերկիրնս և մաղ մի ի զլիսոյ ձերմէ ոչ կորիցէ առանց հօր խնայ որ յերկիրնս է...: Տեսէք սիրելիք, էս էլ առետարանի խօսք է, ինչ զրվածն ա, պտի կատարենք: Առաքելք, մարգարէք, մարտիրոսք էսպէս արին. իրանց արինը թափեցին, ինչպէս ամէն օր լսում, կարդում ենք. որ այժմ Աստուծոյ աջակողմեան դասումը նստած, իրանց վարձքն ստացել, փառաւորել, երկնային ուրախութիւնը վայելում են, մենք մէկ սնանի հետ՝ յախտեալական կեանքը պտի փոխենք: Եղ ըր զի՞ կտանի: Փառք աշխարհիս իբրեւ զմաղիկ խոտոյ, այսօր է և ի վաղիւ ցամաքի: Մեղ պէս մեղաւոր անարժան մարդիկը պէտք է Աստուծուն ընդդիմանանք: Եղպէս սարսափելի չար միտքը ձեր սիրտերովն էլ չի պտի անց կենայ, ուր մնայ բերան բերէք, ես լեզվով էլ ասէք: Ինչ Աստուծոյ կամքն ա՝ էն պտի ըլի: Պօղոս առաքելալ չի ասում, թէ հնազանդ լերուք թագաւորաց զի յԱստուծոյ են կարգեալ. պրծանք զնաց. ո՞վ այլ տեսակ կամածի անհաւատ ա, ու դժոխքի բաժին. մեր պարտականութիւնն ա՝ որ տեսնք. ձերը՝ որ լսէք: Զէք լսիլ, պարտականը դուք մնաք: » «Ախր մեղ որ էս են անում, ձեզ ինչ կանեն: Պտի համբերենք. համբերութիւնը կեանքն ա: Կարելի ա որ մէկ օր Աստուծոյ ողորմութեան զուտ բացվի, ես էն ա, բոլորս կկոտորվինք, կիջանանք ու Աստուծոյ սուրբ տեսութեանը կարծանանք. կամ թէ չէ մէկ ճար կըլի մեղ: Քրիստոնէն սրով չի պէտք է իր բանը եօլայ տանի: Նրա թուրը իր համբերութիւնն ու հաւատն ա: Էսպէս արեց մերն էն էլ զեղցի յիմար Աղաթին էլ, որ մէկ աղջկայ խառնէր սուր քաշեց ու խեղճ Քանաբուցիք էնքան ջարձմայ տվին ու նրա հալեւոր հէրը ու զեղի. քէթխողէքը էս ա, հինգ տարի ա, բանդումը բօծկումը չորանում, մաշվում են ու աստուած զլտի՝ թէ վերջերը ինչ կըլի: Ոչ մէկը Սահակի ոչ Կաթողիկոսի մուննամը՝ մէկ օգնութիւն չարին: Ինքն ալ գժի պէս ընկել ա սարէսար, չափով շանում, ճամբայ կտրում ու իր թշուառ օրը էսպէս անցկացնում: Ո՞վ ա զիտում թէ սր քարի վրայ զլուխը վեր կը դնի ու ինչ տեղ շներոց զիլերոց կըլի: Լաւն էն չի, որ մարդ զլուխն իրեն քաշի ու տաղ անի: Զէ, չէ՝ սիրելիք, քանի կարանք, մեր զլուխը պահենք հա կասեն, հա տանք. չէ կասեն, չէ տանք. կասեն նոտիր, նոտիր. վեր կաց՝ վեր կենանք. մինչև տեսնինք՝ թէ բանն ինչ տեղ կհասնի...: Ամա էլի եմ ասում քրիստոնէն թրի կոծն էլ ձեռք չի պէտք է առնի, կարճ, որ քար էլ աղան զլիսն (1): Իրիզնաժամբ դանգալը

Էս խօսակցութիւնիցը իմացողը էլիմանայ, թէ ինչ էր մեր խղճութեան պատճառը: Էլ ես չեմ ուղում բերանս բաց անիլ: Ինչ առետարանի կոխքին դրած ա, սուրբ ա, բեր հասկեցողը, էն ժամանակը զլիսն խիլի:

տըվին, գնանք ժամ, աղօթք անենք, հլայ շատ կխօսանք. այ տղայ՝ վեղարս տո՛ւր, մաշկըս դի՛ր. ժամիցը եղը՝ զիշերն երկար, մենք պարապ, էնքան խօսանք, որ քուններդ տանի: »

Սաստուած քարի ճանապարհ տայ, հայր սուրբ. էղ բերանդ լիս դառնայ. Էղպէս պէտք է քարոզել խալխին: Աշխարհումը կենալը ինչ լաղաթ ունի. անապատը պէտք է զնացած՝ անապատը, որ Աստուած երկնքիցն ուրախանայ, երկիրս. քիչ քիչ քանդվի, ստանան են ճարի, արարի. հրեշտակները մեղ շուտով տանին, մեր փառքին հասցնեն: Աղգն ինչ ա, աշխարհն ինչ: Բոլոր սուտ բան ա: Ամէն մարդ իր հոգու ճամբէն պտի գտնի: Քանի կարաս, օր առաջ թաղարէքդ տես, որ ետ չ'ընկնիս: »

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԼՈՒԻՇԵՐ.

Ի վերջէ պատերազմը սկսաւ: Ո՛չ Անգղիայի, ոչ Ռուսիայի և ոչ Բրուսիայի տէրութիւններու շանքը կարող էղան Աւստրիայի քաղաքաւորութեանը խօսք հասկցնել: Սարտենիա և Ֆրանսա իրենց ցոյց պիտի տան թէ իր յանդգնութիւնը ինչ վարձ պիտի ընդունի...:

Արդէն Ֆրանսայի տէրութիւնը 140,000 զինուոր փոխանակ 100,000 ի պրօշակին ներքեւ կը կոչէ, և 500 միլիօն փոխ կ'առնու: Բոլոր ազգը, ազգային ժողովը, ձերակոյտը միասիրտ հաւանութիւն կուտան վեհափառ կայսեր խոնիմ և աղղու քաղաքաւորութեան:

Արդէն Պարսկուէտ՝ Իլիէ մարեշալը և զօրապետ Նիլի Սարտենիա հասեր են և ծովէն և ցամաքէն զօրք կը տեղայ այս երկրի մէջ որ Աւստրիայի արշաւանքին դէմ զրուի ըստ պատշաճին:

Նոյն ինքն Վէհափառ կայսրը քանի մը օրէն պիտի մեկնի Բարիդէն և Էմանուէլ Բ հայրենասէր և քաջ թագաւորին հետ պիտի երևի սրտերով և դաշտին վրայ: Վայրկեան մը չ'ենք տարակուսիր և յառաջմէ կ'ըսենք, որ քիչ ատենէն Իզապիլան խաղաղ պիտի աղաատի օտարին անտանելի լուծէն:

Պ. տը Մօրնիին խօսքերը նշանակելու արժանի են. «Ալ ետ չնայինք, խօսելու ժամանակը անցաւ. Ֆրանսայի զրօշակը մեր սուրբ է»: »

Նշանակելու է հաւա այն մեծ աշխարհը և աննկարելի զուարթութիւնը որովք օրինաւոր կամ կամաւոր զինուորք ճամբայ կ'եննեն և իման կը դիմեն տկար բոյց աղիւ աղղ մը զերութիւնէն ազատելու համար: Անճիւ բաղմութիւն մը մինչև շոգեկաւորը կը տանի զոմոնք և չղաղրիկ ազադակիլէ. ի վայր Աւստրիա: Ահա երգի մը յանգը զոր բաղմութեան մէջ լսեցինք,

Օ՛հ Երթանք տառը

ուրախ և միշտ քաջ:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՄ.

ԿԱՅՍՐՆ ԱՌԻՈՂՈՎՈՒՐԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ.

Գաղիացիք,

Աւատրիան, իր բանակը մեր դաշնակից Սարտենի-
այի ծագարին երկիրը զրկելով, մեզի դէմ պատերազմ
կը հրատարակէ : Ոտքի տակ կ'առնու զաշնադրու-
թիւնները, արգարութիւնը, և մեր սահմանազրութիւնները
կ'սպառնայ : Այս արշաւանքին դէմ բողոքեցին ամէն
մէծ տէրութիւնք :

Սարտենիան ընդունած ըլլալով այն ծէսութիւնները
որք խաղաղութիւնը պիտի պահէին, կը մնայ հարցնել
թէ ինչ է պատճառ այս անսկիւկալ յարձակումին. —
Աւատրիան բանը այն աստիճան հասցոյց որ ան միջին
ճամբայ չկայ. պէտքէ որ կամ մինչև Ալպիան լեռները
տիրէ, կամ Իզալիա աղատ ըլլայ մինչև Ազրիական
ծովը, վասն զի որչափ որ ազատ խորշ մը գտնուի այս
երկրի մէջ՝ իր դորութեան համար վտանգ մ'է այն :

Մինչև այսօր կանոն դրեր էին ինծի խոհեմութեամբ
վարուելու. հիմա անվախ ժրութիւնը իմ առաջին պարտ-
քըս է :

Թո՛ղ Ֆրանսա զինուոր և ըսէ որոշակի Ներսպային. —
Տիրապետելու կամք չ'ունիմ բայց կ'ուզեմ պահել առ-
նաբար իմ ազգային և աւանդական քաղաքաւորու-
թիւնս : Իաշնադրութիւնները կը կատարեմ այն ծէս-
ութեամբ որ միւս աղգերը չ'ապականեն զանոնք ինծի դէմ.
կը յարգեմ չեղոր տէրութիւններու հողը և իրաւունքը,
այլ բարձրաձայն կը խոստովանիմ համակրութիւնս ժո-
ղովուրդի մը համար որու պատմութիւնը կը խառնուի
խմբիս հետ և որ օտարին բռնութեան ներքե կը հեծեծէ :

Ֆրանսան իր ատելութիւնը յայտնեց վրդովալի խոռ-
ովութեան դէմ. բուսական հուժկու իշխանութիւն մը ինծի
տակ ուղեց որպէս զի ձեռքը ոտքը կապեմ խռովարար-
ներուն և այն անուղղելի մարդերուն որոնց կողմը միշտ
մէր թշնամիներու հետ միաբանած է : Բայց այս ընելով
Ֆրանսան ազգերը լուսաւորելու իր պաշտօնէն չ'ըրա-
ժարեցու : Այն ազգերը միշտ իր բնական դաշնակիցք
եղեր են որք մարդկութեան բարօրութիւնը կ'ուզեն, և
երբ իր թուրը կը քաշէ արիւնջու համար չ'է, այլ միայն
աղատութիւն տալու :

Մեր պատերազմին նպատակն է ուրեմն Իզալիան

ինքնիշխան ընել և ոչ թէ իր տէրը միայն փոխել : Շատ
չէրթար պիտի ունենանք բարեկամ ժողովուրդ մը որ
իր անկախութիւնը մեզ պիտի պարտաւորի :

Իզալիա չ'ենք երթար անկաղաղութիւնը զրգուելու և
Բաբին իշխանութիւնը քանդելու համար : Ածուէն
իյնալէ ետե՛ Բաբը մեր ձեռքով հոն նստու նորէն. և
հիմա զրեծէ զերի է այնպիսի օտար ճնշումի մը որ բոլոր
Իզալիայի վրայ կը ծանրանայ : Մենք կ'երթանք կարգ
դնելու օրինաւոր խնդիրներու վրայ որք լիապէս պիտի
լուծուին :

Կ'երթանք ի վերջէ այս ընտիր և այնքան յաղթութիւն-
ներով երևելի երկիրը մեր հայրերուն շաւիղը գտնելու
համար : Աստուած տայ որ արժանի որդիք ըլլանք :

Քանիմ՝ օրէն պիտի մեկնիմ իբրեւարազրուիս մեր բո-
լոր դօրքերու : Այստեղին և զաւակս Ֆրանսա կը թո-
ղում : Նաբօլէօնի վերջին եղբայրը իր փորձով և լոյ-
սով ձեռնառու պիտի ըլլայ Այստեղին և ասիկա պիտի
կատարէ իր պաշտօնը իր բարձր աստիճանին համեմատ
վեհանձնութեամբ :

Յանձն կ'առնեմ զանոնք բանակին քաջութեան որ
Ֆրանսա կը մնայ մեր սահմանազրութիւններու վրայ հսկե-
լու և մեր ընտանիքը պաշտպանելու համար : Յանձն
կ'առնեմ զանոնք աղգային դօրքին հայրենասիրութեան :
Ի վերջէ յանձն կ'առնեմ բոլոր ժողովուրդին որ պահէ
պաշարէ զանոնք այն նուիրական սիրով որուն ապա-
ցոյցը կուտայ ինձ ամէն օր :

Քաջալերութիւն ուրեմն, և միութիւն : Աշխարհիս
ցոյց պիտի տայ մեր հայրենիքը որ չէ խանգարեր :
Նախախնամութիւնը պիտի օրհնէ մեր ջանքը, վասն զի
սուրբ է աստուծոյ առջև այն պատճառը որ կը կրծնի
արգարութեան, մարդկութեան, հայրենիքի և անկա-
խութեան սիրոյ վրայ :

Թիւլըրի պալատը, 5 Մայիս 1859.

ՆԱԲՈՂԵՕՆ

— Բարիդի օրագիր մը, որ Աւատրիայի վատ բռնու-
թեան ըրածները հրատարակելէն չգաղբիր, Իզալիայի
ժողովուրդին աղօթը կը ծարգմանէ, կը տպէ : Այս
աղօթը Քրիստոսի Հայր մերին վրայ շինուած է և Իզա-
լեան միտքերու վիճակը կատարելապէս կը յայտնէ :
« Աստուած իր հրաժարումը չեղուաւ, կ'ըսէր երէկ

Պ. Յակոբին և... իր բարեկամներու Արգարե այս տողերը գրողը մարգարէական ոգի ունի եղեր որ Էրկու տարի առաջ կը սնդեր թէ Պ. Գ. Այվազովսքին որոմ ցանկու և շիտթ հանելու համար Խրամ կ'երթայ... : Բայց լուծիւն. Պ. Գ. Այվազովսքին մեզ պատասխան մը կը շինէ եղեր իր սովորական վարդապետութեամբ և ուստի ձեռքով ներկուած նոր զիմակովը : Կաթողիկի և ժեղովի զիմակները իր երեսէն խղողը ուստի զիմակը զոնէ ծակելու ոյժ ունի՝ անոր համար կ'սպասէ հանդարտ որ պատասխանը գայ :

— Հիստորիայի 1859, 2 թիւին մէջ կ'ընթերցուի. « Լսումեմ, որ Փարիզում հրատարակվումէ մինոր աղ-գային օրագիր թէ լրագիր Միւստաք անունով, և թէ Մօսկվայի մէջ, կամ զույցէ բոլոր Ռուսաստանի մէջ այն օրագրի գործակալ պիտի անուանվի Պ. Նալբանդեանը : Ինչ լաւ կը լինէր, զոնէ հնար կունենայի ևս ևս ստանալու, ուրիշները ևս նոյնպէս, ըստ որում մըտածումեմ, որ այդ գործը բաւական արժանաւոր բան լինի : Հրատարակողներէից մինը Պ. Յ. Ոսկան, ունի բանաստեղծական ճոխ քանքար :

ՇԱՀԲԵՒ.

Շնորհակալ ենք մեծապէս Հիստորիայի աղագայ և զիտուն հրատարակողներէ, բայց կ'աղաչենք որ հա-ճին աղղ անել թէ Միւստաքին մինակ շարագիրն է Պ. Ս. Ոսկանեանը Իզմիրցի և ոչ Պ. Յ. Ոսկանը :

— Գաղիացի հեղինակ մը Հայերուն համար կ'ըսէ. « Հայր զրեթէ թիւրք քրիստոնէայէն : Բոլոր քրիստոնէայ տոհմերէն աւելի թիւրքերու կը մօտին, անոնց լեզուն զիւրաւ կը սովորին և անոնց ծանրութիւնը ունին զոնէ առ Երեսս : » (1)

Սթէ հեղինակը Պօլիսի կամ ուրիշ քանի մը քաղաք-ներու հայերը նշանակել կ'ուզէ, այս տողերու մէջ շատ ճշմարտութիւն կայ : Բայց իր ըսածը հիմ չ'ունի և թէ բո-լոր ժողովուրդին վրայ տիրակալութիւն կ'ընէ : Ստոյգ է որ Հայերը թիւրք լեզուն զիւրաւ կը սովորին և կը խօսին. ստոյգ է որ Պօլիսի մէջ Հայ կայ որ բարբոլ կատա-րեալ թիւրք է, բայց անկէ չ'հետեւիր որ բուն հայուն արիւնը դարձած ըլլայ ի թիւրքութիւն :

Մենք Էա, Էրբ Պօլիս էինք, ընտանիքներու մէջ մտնելու ժամանակ, ցաւելով կը նշանակէինք հպատա-կութեան այս կարի խորին դրոշմը և շատ անգամ հայ երեսները զննելու ատեն, կը տեսնէինք որ քրիստոնէ-

ութեան կեղեւը միայն մնացեր է այն քաղերուն ծոռե-րու վրայ՝ սրունց վեհ ոգին և բարոյական արիւնթիւնը հզօր տերութիւններու ուժը փշթեցին և կրօնքը աղա-տեցին հայրենիքը կորուստնելով, այսինքն հոգեկանը նիւթականէն վերագոյն սիւլելով : Կը տեսնէինք որ Լու-սաւորչական հայրաւորութիւնը սիրտով և հոգով անկողնէ քերտով : Աւելին հայերէն կը խօսէր և թիւրքօքէն կը-վարուէր ընտանիքի մէջ. Երկրորդը քիչ մը Եւրոպական սովորութիւն ունէր, բայց թիւրքի լեզուն բերնէն ծոզով յանցանք կը սէպէր :

Երկուքն ալ պէտք է որ աշխատին անունով միայն հայ չ'ըլլալ, որպէս զի օտարականները առիթ չ'ունե-նան զիրենք հեզնելու : Ինչ պիտի ըսէր արդեօք յիշեալ հեղինակը և թէ մեզի պէս ժողովի մը մէջ զոնուէր, որուն նախագահը, մինչև ինչ լեզուն բաւեր կը խառ-նէր անհեթեթ ճառ մը խօսելու ատեն... Ո՛ հայրութիւն ինչ զաւակներ ունիս երկրի վրայ :

— Բարիղի օրագիր մը հետաքրքիր լուր մը կուտայ Ռուսիայի մամուլին վրայ : Լրագիր մը յօդուած մը կը հրատարակէ, և տէրութեան մարդիկ տիրակալութիւններ տեսնելով հոն՝ կը փութան լրագիրը խախտել և իր տնօրէնը, որ Լեհ է, պատժելու բանար զատապարտելու Պ. Տէլիանօֆ, Համալսարանի խնամակալուն, որ քննական ատենին նախագահի տնտեսութեան ունի, սաոր վրայ կը վիրաւորի և որովհետեւ ինքը, կարգալէն Էաւ, տպելու հրաման տուեր էր, կրթութեան պաշտօնակցին կը զիմէ և յանցաւորը ևս եմ ըսելով կ'աշխատի ամենը բանտէն հանել և անոր տեղ ինք անցնիլ : Իր աղերսը չ'ընդունուիր պաշտօնակցին. ուստի կը բռնադատուի մինչև ատ Կայսր զիմէ և խնդրել որ ճշմարիտ յանցա-ւորը, և թէ յանցաւոր կայ, միայն պատժուի : Կայսրը այս վէհանձնութեան վրայ կը դարմանայ և կը հրամայէ որ յօդուածը լաւ մը քննուի : Քննութիւնը կը հաստատէ որ օրէնքի և բարոյականի դէմ բան չ'կայ հոն : Այսու-ամենայնիւ մինչև իմաս ոչ Լեհը կ'արձակուի, ոչ օրագրին էրնելու հրաման կը տրուի և Պ. Տէլիանօֆ կ'ստիպուի ակաւոյ ազատութիւն վայելել և իր պաշտօնը պահել :

Պ. Տէլիանօֆը, կը յաւելու վերայ լրագիրը, հայ աղղի է և խնամութիւն ունի, Լաղարէֆ, Արարեթօֆ, Այալմէլիք և Մանուկ Պէյ անուն ընտանիքներու հետը որք Ռուսիայի հայ ժողովուրդին աղնուականութիւնը կը կաղմեն :

Համարատու Տըլէդը.

(1) Les Arméniens sont presque des Turcs chrétiens. Ils sont de toutes les races chrétiennes, celle qui se rapproche le plus des Ottomans dont ils apprennent facilement la langue et dont ils ont la gravité, au moins apparente.